

SLOVO ÚVODEM

K ľavicovej feministickej teórii a historiografii

Vzťah medzi ľavicou a feminizmom nikdy nebol celkom jednoduchý, a nie je doteraz. Časy sa menia, no medzi súčasnými ľavicovými intelektuálmi zavše ešte máta duch Druhej internacionály. Práve tá akoby nerozlučne spojila feminizmus s prídومkom „buržoázny“ a z feminizmu spravila sociálnu a politickú silu antagonistickú voči socializmu.

Túto líniu pre ňu od roku 1896 vytyčovala Klara Zetkin a ďalšie jej nasledovníčky, nielen v úsilí získať pre sociálnu demokraciu a neskôr pre komunizmus ženské podporovateľky, ale aj v záujme získania podpory a uznania svojich súdruhov. Neskoršia historiografia jasnú deliacu líniu medzi feminizmom a ľavicou len ďalej posilňovala.¹ Je otázne, či dôvody, pre ktoré Druhá internacionála postavila „buržoázny feminizmus“ proti socializmu bez prívlastkov, pominuli. Akoby sa tá istá otázka, ktorá vo výsledku konštruovala jasný rozdiel medzi politikou triednou a politikou feministickou, vracala dnes v diskusiách o takzvanej politike identity.² A aj napriek tomu, že jedným zo zdrojov druhej vlny feministického hnutia v západnej Európe a Spojených štátoch amerických bola tzv. nová ľavica, niektorí ľavicoví kritici feminizmus dnes jednoducho stotožňujú s neoliberalizmom a ženy považujú za jeho symboly.

Priestor na to, aby sa vo vzťahu feminizmu a ľavice kládli otázky iným spôsobom síce existuje, jeho rozširovanie však bráni samotná genealógia socialistického hnutia a impulz bez rozlíšenia hájiť proti neoliberalizmu triednu politiku. Možno je istá opatrnosť voči donekonečna opakovanej nutnosti vnímať boje ľavice ako zápasy „intersekcionalne“, namieste. Používanie pojmu intersekcionalita jednak dosiahlo takú mieru vágnosti, že príspevok tohto prístupu je potrebné rekonštruovať a ozrejmiť.³ A po druhé, nenaplnili sa radikálno-demokratické vízie budovania socialistickej hegemonie prostredníctvom ekvivalenčnej artikulácie antirasistického, antisexistického a antikapi-

¹ Por. Marilyn J. Boxer, „Rethinking the Socialist Construction and International Career of the Concept ‚Bourgeois Feminism‘“, *The American Historical Review* 112 (2007), č. 1, s. 131–158.

² K tomu pozri špeciálne 2. číslo časopisu *Historical Materialism* z roku 2018, predovšetkým editorský úvod: Ashok Kumar a kol., „An Introduction to the Special Issue on Identity Politics“, *Historical Materialism* 26 (2018), č. 2, s. 3–20.

³ Por. Kateřina Kolářová, „Paradoxy úspěšné teorie. Intersekcionalita mezi kritikou a stvrzováním hegemonie“, *Gender a výzkum* 19 (2018), č. 2, s. 11–31.

talistického boja.⁴ Istá skepsa je tak možno pochopiteľná. Tá by však nemala byť dôvod, prečo vzťahy medzi triedou a rodom (a ďalšími znakmi manifestujúcimi sa v ľudskej odlišnosti, znakmi, ktorých sociálne zvýznamnenie spoločnosť aj usporadúva), medzi kapitalizmom a rodovým poriadkom nepreskúmať. Jednou z takýchto teoretických príležitostí je dnes teória sociálnej reprodukcie, v ktorej jadre stojí proces uchovávanía a reprodukcie ľudského života v jeho každodennosti aj naprieč generáciami a ktorej sa v predložennom čísle *Kontradikcií* venuje viacero textov.

Ale ani feministická teória a hnutie dlho netvorili pre antikapitalistické ľavicové prístupy priaznivé prostredie. Potom, čo sa v sedemdesiatych rokoch 20. storočia v USA dostali teoretické diskusie o povahe prepojenia kapitalizmu a patriarchátu do závozu a feministické teoretické prístupy sa čoraz väčšmi otvárali postštrukturalizmu, stali sa historicko-materialistické prístupy vo feministickej teórii okrajovými.⁵ Nový záujem o socialistický feminizmus ako normatívnu politickú teóriu a historický materializmus (či marxizmus) ako metódu či paradigmu prinieslo až obdobie po vypuknutí finančnej a ekonomickej krízy v rokoch 2008 a 2009.

Receptia socialistického feminizmu druhej vlny bola vo východnej a strednej Európe po roku 1989 rozporuplná. Ako v roku 1994 argumentuje Jiřina Šmejkalová-Strickland, vedomé identifikovanie spoločných znakov marxistických a feministických prístupov v denaturalizovaní sociálnych fenoménov sa v ranom ponovembrovom období podieľalo na odmietaní feminizmu v Československu.⁶ V tomto kontexte je o to zaujímavejšie, že – ak sa *pars pro toto* pozrieme na prípad Československa, Česka a Slovenska – tu v prvých pätnástich rokoch po roku 1989 tak či tak niekoľko ľavicových feministických „klasík“ z druhej vlny vyšlo.⁷ Zostali však bez náležitej recepcie,⁸ akoby demonštrovali

⁴ Ernesto Laclau, Chantal Mouffe, *Hegemonie a socialistická stratégia. Za radikálne demokratickou politikou*, prel. Rudolf Pěvřrátíl (Praha: Karolinum, 2014)

⁵ To ukazuje okrem iného diskusia o materialistickom feminizme. Por. Rosemary Hennessy, „What’s Material about Materialist Feminism? A Marxist Feminist Critique“, *Radical Philosophy* (2000), č. 101 (May/June), s. 18–28, Momin Rahman, Anne Witz, „What Really Matters? The Elusive Quality of the Material in Feminist Thought“, *Feminist Theory* 4 (2003), č. 3, s. 243–261, Ľubica Kobová, „Čo je materiálne? Rod, sexuálna diferencia a sexualita v materialistických feminizmoch“, in Libuše Heczková (ed.), *Vzťahy, jazyky, tela. Texty z 1. konferencie českých a slovenských feministických štúdií* (Praha: Fakulta humanitných štúdií Univerzity Karlovy v Praze & Ermat, 2017), s. 298–312.

⁶ Jiřina Šmejkalová-Strickland, „Do Czech Women Need Feminism? Perspectives of Feminist Theories and Practices in Czechoslovakia“, *Women’s Studies International Forum* 17 (1994), č. 2, s. 277–282, tu s. 278. Pre exemplárny príklad tohto prinajmenšom analogického denaturalizačného záujmu feminizmu a marxizmu pozri Monique Wittig, „Nerodíme sa ako ženy“, prel. Anna Daučíková, in Jana Cviková, Jana Juráňová, Anna Daučíková, Ľubica Kobová (eds.), *Lesby-by-by. Aspekty politiky identít* (Bratislava: ASPEKT, 2004), s. 367–376.

⁷ Publikoval ich časopis *Aspekt* vydávaný v Bratislave: Barbara Ehrenreich, „Život bez otce. Promyšlení teorie socialistického feminizmu“, prel. Kateřina Lišková, *Feministický kulturní časopis ASPEKT* (2000/2001), č. 2–1, s. 38–41, Heidi I. Hartmann, „Rodina ako miesto pre rod, triedu a politický boj. Príklad domácich prác“, prel. Jana Juráňová, *Feministický kulturní časopis ASPEKT*

vhľad Hany Havelkovej do intelektuálnej výmeny medzi Východom a Západom, ktorú pomenovala ako „západné teórie, východná realita“.⁹ Pritom, ako napokon tvrdí aj Havelková, Libora Oates-Indruchová¹⁰ a aj Jan Matonoa v tomto čísle *Kontradikcii*, navzdory tvrdeniam o likvidácii ženského hnutia v roku 1948 je možné v štátno-socialistickom Československu sledovať isté momenty feministickej reflexivity či rodovej kritiky. Uplatňovala sa na pôde expertných fór, vo filozofii, sociológii, ale aj v beletrii či vo filme.

Vo svetle vyššie uvedeného by sa dalo tvrdiť, že písať politicky v prospech ľavicového feminizmu a skúmať ľavicové myslenie a ľavicové hnutia z kritickej rodovej perspektívy znamená stáť na mieste – nemieste. Verím, že obsah slovensko-českého ako aj anglického čísla časopisu čitateľstvu ukáže, že obsadiť toto protirečivé miesto je nielen možné, či dokonca nielen intelektuálne užitočné, ale pre úplnejšie pochopenie spoločenského a politického diania je to aj nutné.¹¹

*

Texty publikované v dvojčíslu *Kontradikcii* majú dve ťažiská. To prvé predstavuje súčasná feministická ľavicová teória. Tá sa usiluje o tematizovanie artikulácie kapitalistického

(2000/2001), č. 2–1, s. 10–25, Maria Mies, „Kolonizování a domestikace žen“, prel. Kateřina Lišková, *Feministický kulturní časopis ASPEKT* (2000/2001) č. 2–1, s. 26–38. V *Aspekte* navyiac vyšiel aj preklad Herbert Marcuse, „Marxismus a feminismus“, prel. Pavel Siostrzonek, *Feministický kulturní časopis ASPEKT* (2003/2004), č. 1, s. 157–160, aj s úvodom prekladateľa – Pavel Siostrzonek, „Herbert Marcuse, lidská emancipace a feminismus“, *Feministický kulturní časopis ASPEKT* (2003/2004), č. 1, s. 155–156. Niekoľko prekladov vyšlo v cyklostylovaných zborníkoch vydaných pražským Sociologickým ústavom AV ČR: Christine Delphy, „Spjatá s domovem. Materialistická analýza ženského útlaku“, prel. Hana Navarová, in Marie Čermáková, Lumír Gatnar (eds.), *Sborník překladů z evropské a americké feministické sociologie* (Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1992), s. 89–98, Barbara Ehrenreich, „Feminismus a třídní konsolidace“, in Marie Čermáková, Lumír Gatnar, Eva Nechvátalová (eds.), *Sborník překladů z evropské a americké feministické sociologie II*. (Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1993), s. 91–98, Heidi I. Hartmann, „Gender, třída a politický boj v rodině“, prel. Hana Navarová, in Marie Čermáková, Lumír Gatnar (eds.), *Sborník překladů z evropské a americké feministické sociologie* (Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1992), s. 61–75.

⁸ Pozri Ľubica Kobová, „Are We All Neoliberal Feminists Now?“, in Eszter Kováts (ed.), *Solidarity in Struggle: Feminist Perspectives on Neoliberalism in East-Central Europe* (Budapest: Friedrich Ebert Stiftung, 2016), s. 54–59.

⁹ Hana Havelková, „Abstract Citizenship? Women and Power in the Czech Republic“, *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 3 (1996), č. 2–3, s. 243–260.

¹⁰ Libora Oates-Indruchová. „Unraveling a Tradition, or Spinning a Myth? Gender Critique in Czech Society and Culture“, *Slavic Review* 75 (2016), č. 4, s. 919–943.

¹¹ Cieľom čísla nie je nikoho dovzdeláť. Dovzdelávanie sa je totiž povinnosťou, ktorá by mala byť uvalená na relatívne privilegovaných, hoci často je to práve naopak a chápe sa ako služba menej privilegovaných, ktorú vraj vykonávajú v svojom vlastnom záujme. Por. Audre Lorde v roku 1979 parafrázujúcu Adrienne Rich: „(...) belošké feministky boli schopné naučiť sa toho toľko o množstve vecí. Tak ako je možné, že ste sa nič nenaučili o černošských ženách a o našich odlišnostiach – odlišnostiach medzi beloškami a černoškami, ak je ich poznanie podmienkou prežitia nášho hnutia?“ Audre Lorde, „The Master’s Tools Will Never Dismantle the Master’s House“, in *Sister Outsider: Essays and Speeches by Audre Lorde* (Freedom: Crossing Press, 1998), s. 110–113, tu s. 113.

výrobného spôsobu v liberálnych demokraciách, a to najmä tematizovaním protirečení, ktoré táto artikulácia vytvára. Druhé ťažisko je historiografické a jeho súčasťou je výskum rodových režimov štátno-socialistických spoločností, ich rodovej kultúry a dobovej marxistickej teórie, ktorá do ustanovovania týchto režimov intervenuje a kritizuje ich.

Dôležitým referenčným bodom česko-slovenského čísla *Kontradikcií* je dobová polemika o českom preklade knihy Simone de Beauvoir *Druhé pohlavie* (po česky 1966, po slovensky 1967). Materiál, ktorý edične pripravila a rozsiahlym úvodom opatrla Marianna Placáková, obsahuje v prvom rade povestnú výmenu medzi filozofom Janom Patočkom, o. i. autorom predhovoru a doslovu k českému vydaniu knihy, sociologičkou Irenou Dubskou, novinárkou Helenou Klímovou a filozofom Ivan Svitákom zo stránok *Literárních novin*. V diskusii sa k slovu dostávajú nielen zamyslenia o podobe emancipácie žien vo vtedajšom Československu, ale aj o tom, čo to znamená robíť filozofiu z rodovej perspektívy či v takomto teoretizovaní zlyhávať. Marianna Placáková však k tomuto toposu feministickej reflexivity, ukotvenému v kontexte Pražskej (alebo, povedané s A. J. Liehmom, Československej) jari, navyše pričleňuje aj výpovedné texty čitateľiek a čitateľov *Literárních novin*. Uvedené materiály dopĺňa reakcia redaktorky časopisu *Vlasta* Sone Koželkovej, ktorá sa kriticky vymedzuje voči tomu, čo bude neskôr podľa Placákovskej možné nazvať feminizmus diferencie (pozícia Heleny Klímovej). V kratšej podobe vychádza táto diskusia aj v anglickej verzii čísla *Kontradikcií*.

V príspevku Ivana Svitáka v uvedenej diskusii možno vidieť predznamenanie toho, čo Jan Mervart v svojej štúdií identifikuje ako nereflektovanie rodových nerovností v československom marxistickom humanizme. Marxistický humanizmus ako emancipačný projekt aj pre ženy podľa Mervarta zlyháva pre svoj abstraktný univerzalizmus a v tom zmysle nie je schopný takej rodovej reflexivity ako technooptimistický smer vtedajšieho poststalinského myslenia. Autor do svojej interpretácie a analýzy dobového myslenia zapája nielen diskusiu o *Druhom pohlaví*, ale odkazuje aj na literárno-historický výskum Jana Matonohy a intelektuálno-dejinný výskum Uny Blagojevič. Štúdie oboch autorov vychádzajú, podobne ako Mervartova štúdia, v anglickej verzii čísla časopisu.

Jan Matonoha v tu publikovanom príspevku ďalej rozvíja svoje ponímanie českej beletrie publikovanej v období rokov 1948 – 1989 pomocou stopovania stratégií mlčania a zraňujúcich prílnutí, ktoré podľa autora zabraňujú plným feministickým artikuláciám. Povahu rodového vedomia tentoraz skúma u spisovateľiek a spisovateľov z okruhu disentu. V závere svojho textu prichádza s návrhom piatich periodizácií – diferenciací – plošín, ktoré podľa neho svedčia o prakticky neexistujúcom rodovom vedomí mužských autorov na jednej strane a postupne sa vytrácajúcej rodovej reflexii autoriek od päťdesiatych rokov po deväťdesiate roky na strane druhej.

V slovensko-českej časti časopisu sa časťou uvedeného obdobia v Československu zaoberá recenzia knihy Aleny Wagnerovej *Žena za socialismu* z pera Michaely Appeltovej.

Širšou témou viacerých textov je marxistický humanizmus, filozofický smer rozvíjajúci sa v šesťdesiatych a v sedemdesiatych rokoch v Československu, Maďarsku, Poľsku a v Juhoslávii. Jeho základné kontúry približuje ďalšia časť „Slovníka pojmov“, ktorej

autorom je Petr **Kužel**. Kým hore uvedená štúdia Jana Mervarta sa zaoberala takpovediac rodovou ideológiou českého marxistického humanizmu na úrovni teoretických koncepcií, štúdia Uny **Blagojević** publikovaná v anglickej verzii čísla sa zameriava na nemenej dôležitú otázku reprezentácie žien v marxistickom humanizme, a to konkrétne v časopise *Praxis* a vo filozofickej škole sústredenej okolo tohto časopisu. Intelektuálky v ňom pôsobili najmä ako recenzentky a prekladateľky, teda v istej sprostredkovateľskej role, ktorá umožnila ideový transfer medzi Západom a Východom. Do akej miery tieto mysliteľky patrili k *Praxisu* ako ku škole, absencia feministickej perspektívy ktorej sa jasne nasvietila so vznikom tzv. nového juhoslovanského feminizmu v osemdesiatych rokoch (ktorej aktérkami mnohé zo skúmaných intelektuálok boli), je otázne. Blaženka **Despot**, ktorá v časopise *Praxis* publikovala viacero recenzií a prekladov, samu seba podľa Blagojević za súčasť tejto školy marxistického humanizmu nepovažovala. Ako však ukazuje vo svojom texte, ktorý predchádza prekladu z diela Blaženky Despot, Zsófia **Lóránd**, za nástroj kritickej reflexie emancipácie žien v juhoslovanskom samosprávnom socializme považovala Despot marxistický feminizmus, ktorého základné kontúry vypracovávala. Podľa Zsófie Lóránd vychádza Blaženka Despot z Marxa aj Hegela, aby v takto vytvorenom konceptuálnom rámci kritizovala „pohlavný rasizmus“ utlačujúci ženy na základe ich účasti na reprodukcii ľudských bytostí. Komentátorka zmenu pojmového registra pre pomenovanie útlaku oceňuje a oboznamuje čitateľky a čitateľov s rozvinutím rodového útlaku s rodovo podmieneným násilím, ktoré Despot vo svojom texte „Ženy a samospráva“ z roku 1981 jasne pomenúva. Ako sa myslenie intelektuálok ako Despot a ďalších rozvinulo do podoby tzv. nového feminizmu v osemdesiatych rokoch 20. storočia v Juhoslávii, podstatne ovplyvneného druhou vlnou feminizmu a jej praxou budovania vedomia, vo svojej recenzii knihy Zsófie Lóránd publikovanej v anglickej verzii čísla časopisu ďalej sleduje Katarzyna **Stańczak-Wiślicz**.

Najmä texty v česko-slovenskom čísle *Kontradikcií* predstavujú dve dôležité teoretické diskusie feminizmu a marxizmu, rozvíjajúce sa prakticky od sedemdesiatych rokov 20. storočia – sú nimi problematika pôvodnej akumulácie a práce v domácnosti.

V erudovanom uchopení diela Silvie Federici *Caliban and the Witch* Michaela **Pokutová** komparatívne nastoľuje pôvodnú akumuláciu nielen ako všeobecný problém marxistického objasnenia vzniku kapitalizmu, ale ako proces, ktorý neustále prebieha a je pre chod kapitalizmu zásadný. S využitím rodu ako kategórie historickej analýzy v duchu Joan Wallach Scott pridáva Pokutová k pochopeniu Federici nové interpretačné vrstvy. Na toto ucelené predstavenie hlavnej práce Silvie Federici pomyselne nadväzujú recenzie dvoch novších kníh taliansko-americkej autorky z pera Markéty Jakešovej (v česko-slovenskom čísle) a Veroniky Flanderovej (v anglickom čísle). Kým **Jakešová** v recenzii knihy *Witches, Witch-Hunting, and Women* spolu s Federici sleduje, ako sa čarodejnícke procesy a násilie páchané na ženách stávajú sprievodným javom pokračujúcej pôvodnej akumulácie kapitálu, **Flanderová** sa v recenzii knihy *Beyond the Periphery of the Skin* sústreďí na ujmu, ktorú opresívne a vykorisťujúce systémy spôsobujú telám. Aj v tejto knihe Federici formuluje vlastnú kritiku modernej predstavy

mechanického a využiteľného tela, v ktorom sa najväčšími akumulujú odlišnosti napomáhajúce pokračovaniu kapitalizmu. Spomedzi uvedených troch autoriek zaoberajúcich sa myslením Silvie Federici ponúka Flanderová komprehenzívny a komparatívny prehľad jednotlivých autorkiných prác.

Diskusia o práci v domácnosti, ktorá medzi marxistickými či socialistickými feministkami prebiehala na oboch brehoch Atlantiku, vyvrcholila v sedemdesiatych rokoch 20. storočia. Ako ozrejmuje úvod Lubice **Kobovej**, preklad záverečnej kapitoly z knihy Lise **Vogel** *Marxism and the Oppression of Women: Toward a Unitary Theory* (1983) je jedným z vyústení tejto diskusie odohrávajúcej sa na hracom poli vytvorenom Marxovou pracovnou teóriou hodnoty. Ak aj tieto diskusie vo svojej dobe vari často ústili do nerozhodnuteľných až scholastických dišputácií, práve myslenie Vogel predstavilo reprodukciu ako hlavný rámec marxistického feminizmu. V tomto rámci sa v súčasnosti rozpracúva tzv. teória sociálnej reprodukcie (práce z tohto teoretického prúdu už boli predmetom recenzie Miroslavy Mišičkovej v predchádzajúcom česko-slovenskom čísle *Kontradikcií*)¹² a české a slovenské čitateľstvo sa po niekoľkých prekladoch z opačného teoretického prúdu diskusie o práci v domácnosti (ktorý predstavujú aktérky hnutia Mzdy za práci v domácnosti, o. i. aj vyššie uvedená Silvia Federici) má možnosť podrobnejšie zoznámiť s prepracovanou argumentáciou Vogel a samo posúdiť, nakoľko sú teoretické základy teórie sociálnej reprodukcie relevantné.

Štúdia Terezy **Reichelovej** sa venuje jednej z nosných dichotómií marxistického aj feministického myslenia, a to dichotómii človek – príroda. Autorka vo svojom texte podrobuje kritike a rozboru ekofeministické myslenie Teresy Brennan, ktorého nezamýšľaným dôsledkom môže byť podľa autorky príprava teoretického terénu a politicky živnej pôdy pre konzervatívnych etnonacionalistov. Predstavy ideologicky rozmanito ukotvených environmentálnych mysliteľiek a mysliteľov (okrem Brennan sa Reichelová zaoberá anarchistom Bookchinom a ekofašistom Tarrantom) sa vo svojom uchopení vzťahu človeka a prírody prekvapivo stretávajú, prichádzajú však s odlišnými politickými riešeniami ekologickej krízy. Svojou tematikou nadväzuje Reichelovej štúdia na tému, ktorá sa v časopise *Kontradikce* pomaly otvára, a to líniu myslenia o prírode, o metabolizme medzi prírodou a spoločnosťou a o klimatickej kríze, ktorá, veríme, povedie k sústredenejšiemu rozvíjaniu tejto problematiky autorkami a autormi v nasledujúcich číslach nášho časopisu.¹³

V žiadnom prípade z hľadiska významu nie na poslednom mieste sa ďalšia skupina príspevkov priamo pýta na možnosti odporu voči útlaku a vykorisťovaniu z feministickej

¹² Miroslava Mišičková, „Desať nových odpovedí na jeden starý problém“, *Kontradikce/Contradictions* 3 (2019), č. 1, s. 225–235.

¹³ Vít Bartoš, „K problému dialektiky prírody“, *Kontradikce/Contradictions* 2 (2018), č. 1, s. 13–40, Anna Mikulenková, „Marxova politická ekonomie a ekologická krize (Kohei Saito, Marx's Eco-socialism: Capital, Nature and the Unfinished Critique of Political Economy)“, *Kontradikce/Contradictions* 2 (2018), č. 1, s. 249–253.

perspektívy. Ak feministické teoretizovanie pátra po pôvode či zdrojoch útlaku, robí tak preto, aby mohlo formulovať účinné politické stratégie. Alebo, ako ukazuje štúdia Ewy **Majewskej**, feministické teoretizovanie môže začínať aj od toho, ako sa uchopí odpor, v tomto prípade: sťažovanie sa, aby sa jeho prostredníctvom pochopila povahu moci v neoliberalnej akadémii a možnosti jej kritiky. Majewska, v istom protiklade k dnes presadzovanej stratégii štrajkov, označuje sťažnosť za druh „slabého odporu“, ktorý však tak či onak považuje za súčasť boja pracujúcich. Diskusný príspevok Selin **Çağatay** zas mapuje čoraz častejšie teoretizovanú a uplatňovanú štrajkovú iniciatívu, transnacionálne sa formujúcu pod záštitou tzv. Medzinárodného ženského štrajku. Feministické štrajky dnes prepukajú od Argentíny (ktorá reštriktívne interrupčné zákony na prelome rokov 2020 a 2021 uvoľnila), cez Poľsko (kde, naopak, represívny štát podnietil na jeseň 2020 pôvodne feministické protesty k tomu, aby fakticky hegemonizovali množstvo pôvodne nesúrodých politických požiadaviek) až po Turecko. Çağatay v príspevku ponúka hutný prehľad tohto nového typu aktivizmu, ktorý dlhodobo etnograficky skúma. Hlavnými zástankyňami štrajku sú (okrem argentínskej teoretičky a aktivistky Verónicy Gago) autorky manifestu *Feminism for the 99%*, ktorý v anglickej časti časopisu recenzuje Elisabeth **Pedersen**. Hoci autorka recenzie oceňuje príspevok manifestu, tvrdí, že paradoxne nedostatočne vyzdvihuje rolu starostlivosti. Problematika prepojenia rôznych politických bojov odvíjajúcich sa od odlišných kategórií identity, ktoré majú stáť v jadre antikapitalistického feminizmu pre 99%, je aj jadrom knihy Ashley Bohrer o intersekcionalite, ktorú recenzuje Eliška **Kubicová** v anglickej časti časopisu. Konkrétnymi politickými možnosťami stojacimi pred nadväzovaním spojenectiev (či dokonca silnejších spojení) medzi feministickou a triednou politikou, vo svojom diskusnom príspevku v česko-slovenskej časti časopisu pod názvom „Za ľudový feminizmus“ predstavuje Ľubica **Kobová**.

V anglickej časti čísla vedie Jan **Sůsa** rozhovor s Katerinou **Kolozovou**, ktorá vo svojej práci rozvíja špekulatívnu marxistickú ne-filozofiu, inšpirovanú Françoisom Laruellom. Ako vysvetľuje autorka, chápanie univerzálnosti chce desubjektívizovať a dialektický materializmus zas zbaviť jeho ontologickej povahy, ktorú mu podľa nej pripisuje Marx. Kolozova vo svojich prácach tvorivo nadväzuje o. i. na myslenie Judith Butler, ktorej zatiaľ poslednú knihu *The Force of Nonviolence* v česko-slovenskom čísle časopisu recenzuje Jan **Bierhanzl**.

Ďalšie dôležité knihy z feministicko-teoretickej produkcie recenzujú Hana **Janečková** (v anglickej časti *Kontradikcií*), Barbora **Černušáková** a Marianna **Placáková** (v česko-slovenskom čísle). Kým recenzia Černušákovovej sumarizuje kritický príspevok Melindy Cooper k pochopeniu tzv. rodinných hodnôt v reprodukcii neoliberalizmu, recenzia Janečkovej, ktorej predmetom je kniha Sophie Lewis *Full Surrogacy Now*, objavuje nové podoby queer rodinných aj nerodinných zväzkov, sústredených okolo záväzku starostlivosti. Placákovovej recenzná esej kritickým okom skúma poslednú knihu severoamerickej antropologičky z USA Kristen Ghodsee *Second World, Second Sex*, autorky, ktorej široko prístupné texty o socializme a feminizme si získavajú priaznivcov a priaznivkyne aj

v strednej a východnej Európe.¹⁴ V závere svojej recenznej štúdie Placáková vytýka Kristen Ghodsee, že Východ instrumentalizuje pre aktuálne politické ciele, podriadené kritike neregulovaného kapitalizmu a liberálneho feminizmu.

Jedna recenzná štúdia (Juraja Halasa v česko-slovenskom čísle) a dve recenzie (Jakuba Rašku v česko-slovenskom čísle a Damiana Winczewskeho v anglickom čísle) sa priamo nedotýkajú hlavnej témy čísla. Juraj Halas konfrontuje dva prekladateľské a edičné počiny týkajúce sa Marxovho diela. Na pozadí širokého porovnania rôznych vydaní *Kapitálu* oceňuje čitateľsky prístupné nemecké vydanie 1. zväzku *Kapitálu* vydavateľstvom VSA-Verlag. Výber z Marxa a nové preklady, vychádzajúce pod názvom *Hledání ztraceného smyslu práce*, však podľa recenzenta nenapĺňajú očakávania, skôr naopak. Raškova recenzia dejín českej sociálnej demokracie a robotníckeho hnutia z pera v roku 2011 zosnulého Zdeňka Kárníka je o poznanie priaznivejšia, no i tak konštatuje, že dielo nebolo autorom dokončené a edičná práca tento nedostatok, žiaľ, nijako nenapravila. Napokon, Winczewski recenzuje kolektívnu monografiu *The Practical Essence of Man* zaoberajúcu sa neskorosovietskou filozofickou školou sústredenou okolo Evaľda Iljenkova.

V roku 2020 nás opustili tri význačné osobnosti, formujúce pole nášho záujmu. V anglickej časti časopisu si Joseph Grim Feinberg spomína na rusistu Roberta Birda (1969 – 2020) a na antropológa Davidea Graebera (1961 – 2020). V česko-slovenskej časti časopisu zas Ľubica Kobová pripomína prácu sociologičky a politickej filozofky Hany Havelkovej (1949 – 2020).

*

Na záver by som rada poďakovala celému redakčnému kolektívu za prácu aj dôveru vloženú do tohto čísla, všetkým účastníčkam a účastníkom workshopu *Left Feminist Theory and Historiography*, ktorý sa konal v septembri 2019 v Prahe a viedol k tomuto číslu, a predovšetkým Janovi Mervartovi a Joeovi Grimovi Feinbergovi, bez ktorých nadšenia, práce a strategického myslenia by „feministické číslo“ *Kontradikcií* nebolo vzniklo.

Ľubica Kobová

¹⁴ Por. český a slovenský preklad knihy *Why Women Have Better Sex Under Socialism*: Kristen R. Ghodseeová, *Proč mají ženy za socialismu lepší sex a další argumenty pro ekonomickou nezávislost*, prel. Sylva Ficová (Brno: Host, 2020) a Kristen R. Ghodsee, *Prečo majú ženy v socializme lepší sex a ďalšie argumenty pre ekonomickú nezávislosť*, prel. Zuzana Szabóová (Bratislava: Literárna bašta, 2020).